

Zahodíme potenciál jeslí?

Lada Wichterlová

Cílem této publikace je pokusit se podpořit existující a neustále se zmenšující síť obecních jeslí, jako alternativu, pro ty rodiče, kteří chtějí nastoupit do práce dříve než budou dítěti tři roky. Pro některé rodiče je toto volbou, pro některé ne – pro osamělé matky/otce, pro rodiče, kteří si nemohou dovolit přerušit svou pracovní dráhu na delší dobu a pro ženy, které systematicky budují svou kariéru. Právě ženy okolo rodičovské dovolené (před i po ní) totiž patří do skupiny nejčastěji nezaměstnaných¹ a v sílícím tlaku trhu si mnoho z nich uvědomuje riziko přerušování své pracovní dráhy na delší dobu, protože se pro zaměstnavatele stávají méně perspektivními a obecně jejich hodnota na pracovním trhu klesá.

Naším cílem není zpochybňovat rozhodnutí rodičů, kteří se rozhodnou zůstat s dětmi déle. Spíše nám jde o vytváření a rozšiřování prostoru, který umožňuje svobodnou volbu.

Nová úprava **třírychlostní rodičovské dovolené** směřuje k tomu, aby rodič pečující o dítě měl možnost nastoupit do práce dříve, tedy již za dva roky po narození dítěte. Není na to však připraven systém zařízení péče o děti. Proto si i vláda vetkla do svého programového prohlášení následující větu:

„Vláda navrhne zavedení vícerychlostní flexibilní rodičovské a mateřské dovolené s degresivní platbou v průběhu let a s omezením do tří let věku dítěte, včetně podpory rozvoje služeb pro rodiny a péče o děti do tří let.“

V současné době MPSV provedlo v této oblasti první kroky. Ministr Petr Nečas navrhuje úlevy pro firmy, které budou zakládat **firemní školky/jesle** či podporovat již existující zařízení v okolí. Avšak jak se dočtete v našich analýzách zahraničních zkušeností, není možné očekávat, že toto řešení přinese systematické a výrazné zvýšení počtu míst v zařízeních péče o děti. Zakládání firemních školek/jeslí je velmi nákladnou záležitostí, kterou si budou moci dovolit jen bohaté firmy. Jak koneckonců vyplývá i z výzkumů VÚPSV, pouze 2% firem uvádí, že vážně zvažují možnost založit firemní školku, pro dalších 8% je to v horizontu možnosti a 83% firem se zakládáním firemní školky nepočítá.² A podpora školek/jeslí v okolí může přinést jisté rozšíření kapacity, ale při tom, jaký je o školky zájem a jak jsou plné již v současnosti, nepůjde jistě v budoucnu o výrazná čísla.

V posledních dnech představil ministr práce a sociálních věcí další nové koncepty péče o děti. Jednak **vzájemnou rodičovskou výpomoc**, která spočívá v tom, že rodič pečující o dítě, který o to bude mít zájem a bude mít adekvátní byt si bude moci vydělávat péčí o další děti. Předpokládá se, že tento rodič bude pečovat maximálně o 5 – 6 dětí. S jeho dalším vzděláváním se nepočítá, neboť za dostatečnou kvalifikaci je považován samotný fakt, že je rodičem.

Další možnou alternativou jsou tzv. **denní matky (otcové)** – tedy akreditované pracovnice, které budou procházet specializovaným vzděláváním a budou pečovat maximálně o 5 dětí také ve svém vlastním bytě. Ministerstvo předpokládá, že zde by se mohl otevírat prostor pro zaměstnávání žen nad 50 let.

Tyto koncepty jsou samozřejmě vítané, neboť přinášejí další rozšíření prostoru pro svobodnou volbu. Je žádoucí, aby si rodiče mohli vybírat z řady eventualit a zvolit si tu, která je jim a jejich dětem nejbližší. S kritikou se tato opatření střetávají především z hlediska toho,

---

¹ Kuchařová, Věra – Ettlerová, Sylva – Nešporová, Olga – Svobodová, Kamila: Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů, Praha, VÚPSV 2006

² Zaznělo na konferenci MPSV: Raná péče o děti mezi rodinou a státem, 22. – 23.11.2007 v příspěvku MUDr. Mariána Hoška: „Podpora služeb péče o děti v ČR – aktuální záměry“

jak budou osoby provádějící péči hlídány a kontrolovány a jaká bude úroveň jejich vzdělávání – základního a následujícího průběžného. Čím vyšší bude kvalita služeb péče o děti mladší tří let, tím méně bude argumentů pro hrozby psychologů o negativních dopadech péče nerodičovskou osobou o děti v raném věku.

I proto by jakkoli institucionalizovaná péče měla být co možná nejlepší.

V úvahách MPSV se objevuje i záměr rozšířit služby **školek** na dvouleté děti. Ty je podle zákona mohou navštěvovat již v současné době, ale z provozních a kapacitních důvodů se tak většinou neděje. Jak vyplývá z výzkumů v roce 2002/03 navštěvovalo školky 25% dětí z populace dvouletých.³ Kdyby rodiče měli garantované právo na hlídání dvouletých dětí ve školkách, je pravděpodobné, že by se to snažili využít v poměrně vysokém procentu. To by ovšem znamenalo rozšířit kapacitu většinou již plných školek, navýšení počtu personálu a zřejmě i zakládání nových školek, což je příliš nákladné, v krátkodobé perspektivě nerentabilní, a tudíž politicky neprůchodné. I proto se zdá, že ze strany MPSV zůstane u věty: Ale ono je to možné, aby dvouleté děti školky navštěvovaly. Ano, je, ale bohužel jsou školky plné.

V ČR budou nadále fungovat i **jesle**, jejichž počet však poklesl z 1043 na počátku devadesátých let na 54 v roce 2005.⁴ Navštěvuje je 0,5% dětí ve věku do tří let.⁵ Počet jeslí nadále klesá, ruší se jesle obecní (např. jesle na Praze 6). Stát však neustálý pokles počtu těchto zařízení nehodlá zastavit ani brzdit. I nadále jsou v systému péče o nejmenší děti jesle znevýhodňovány, jak se dozvíte z rozhovoru s ředitelem Zdravotnického zařízení Podolí Janem Schneiderem. Zodpovědnost stát ponechává na městských částech a obecních úřadech, které jesle ze svých rozpočtů financují. Argumentuje tím, že o jesle není v současné době ze strany rodičů zájem, a tudíž podle pravidel tržního hospodářství zanikají. Potřeby rodičů se však v různých oblastech ČR liší. A kde jednou jesle zanikly, tam ani narůstající zájem ze strany veřejnosti nepřinutí zastupitelstva zařízení znovu otevírat (viz příklad Roudnice nad Labem v naší kapitole Zaostřeno na jesle). Nepočítá se s tím, že situace se v ČR může v blízké budoucnosti změnit a přizpůsobit se evropskému trendu.

*.....generace mladých lidí, kteří rodičovství teprve plánují, chce využívat zařízení kolektivní péče o děti daleko častěji než současná generace rodičů s předškolními dětmi a naopak méně často plánují bezdětní lidé využívat pomoc prarodičů (Křížková, Hašková 2003) jako obvyklou alternativu institucionální péče.“*⁶

Ze zahraničních zkušeností vyplývá velká obliba jeselských zařízení, především protože jsou institucionalizovaná, tedy snadno kontrolovatelná, a díky tomu s potenciálem neustálého zkvalitňování péče. V ČR se k argumentům pro přidává i dlouhodobá zkušenost s tímto typem zařízení. Bylo poněkud pomýlené srovnávat současné jesle s mýtem o jeslích, který máme v hlavě, a který by nejlépe vystihovaly jesle ze sedmdesátých let. Od osmdesátých let se situace v jeslích začala zlepšovat a v současné době se vychovatelky a vychovatelé snaží naplňovat nejnovější trendy ve vedení a výchově takto malých dětí. Také jeselské prostředí působí velmi vstřícně.

Jesle jsou svázány zastaralým zákonem. V průběhu devadesátých let byly systematicky vytlačovány na okraj zájmu, takže nebyla iniciována žádná novela. Jasným příkladem opomíjení jeslí je to, že jsou zařazeny do resortu Ministerstva zdravotnictví, a jsou tak fakticky zdravotnickými zařízeními i přesto, že zajišťují denní péči o zdravé děti. Ministerstvo

³ Národní zpráva o rodině, MPSV 2004

⁴ Kuchařová, Věra – Svobodová, Kamila: *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR, Praha, VÚPSV 2006*

⁵ Kuchařová, Věra – Svobodová, Kamila: *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR, Praha, VÚPSV 2006*

⁶ Gelnarová, Kateřina – Plasová, Blanka: *Podkladová studie pro strategický rozvoj služeb jeslí v Brně, 2005*

zdravotnictví usilovalo o vyjmutí jeslí ze své působnosti. Není se čemu divit, vždyť děti, které využívají jesle nejsou nemocné a nejde jen o jejich přežití, ale především o jejich výchovu a vzdělávání. V nové koncepci rodinné politiky týkající se péče o děti do tří let se ale tato problematika neřeší. Neuvažuje se ani o novele zákona a není snaha postarat se o zkvalitnění péče v jeslích, kde je na čem stavět a kde by změny s minimem nákladů mohly přinášet velký efekt.

V ČR nadále převládá v mediálním diskurzu, ve vyjadřování psychologů i v rétorice současné vládní strany přesvědčení o tom, že rodina je nejvhodnějším prostředím pro výchovu dětí do tří let. Jak poznamenala socioložka Iva Šmídová z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, co se týká rané péče převládá diskurz zdravotnický a vývojově psychologický na úkor diskurzu pedagogického a sociologického.

Na závěr nemohu než parafrázovat Petru Schöggel z Nestátního subjektu sociální ochrany Vídeň, která se na konferenci MPSV „Raná péče o děti mezi rodinou a státem“, zeptala, zda se v ČR někdo dotázal matek, zda chtějí zůstat doma tři až čtyři roky, nebo jestli se chtějí vracet do práce dříve. A otázkou zůstává, zda je rozhodnutí práce či rodina jenom volbou, nebo zda se odehrává pod tlakem vnějších okolností – v ČR je ekonomika fungování rodiny nastavena na dvojí příjem a sílící tlak trhu volá po co nejrychlejším návratu perspektivní pracovní síly do zaměstnání. Mnoho žen je také tlačeno rozvodovou statistikou, neboť rozvodem dnes končí polovina ze všech uzavřených manželství.⁷ Ženy, kterým jsou v ČR děti častěji svěřovány do péče, se tak ocitají v roli samoživitelek. Vládní politika nadále není schopná dotlačit soudy k vymáhání alimentů. To nutí ženy k co nejvyšší míře samostatnosti, finanční nezávislosti a nutnosti postarat se v případě nouze o rodinu, což je nesmírně náročné i vzhledem k platovým rozdílům mezi muži a ženami (cca 25% v neprospěch žen).

Tříleté výpadky (převážně) žen z pracovního procesu jejich hodnotu na pracovním trhu dále snižují. I proto se zdá současná rodinná politika, která není schopná zajistit dostatek míst v jeselských či jiných zařízeních péče o děti do tří let a znemožňuje tak rychlejší návrat rodičů po rodičovské dovolené na trh práce, zoufale krátkozraká.

Stále zřetelněji se také ukazuje, že pokud bude rušení jeslí v intencích této vládní politiky pokračovat, bude nás jejich zřizování za pět let stát mnoho finančních prostředků.

---

⁷ Český statistický úřad, <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>